

7. Новицький В. Є. Міжнародна економічна діяльність України : підручник / Новицький В. Є. – К. : КНЕУ, 2003.
8. Румянцев А. П. Зовнішньоекономічна діяльність : навч. посіб. – К. : Центр навч. л-ри, 2004.
9. Світова економіка : підручник / А. С. Філіпенко, В. С. Будкін, О. І. Рогач [та ін.] – К. : Либідь, 2007.
10. Торгова Л. В. Основи зовнішньоекономічної діяльності / Л. В. Торгова, О. В. Хитра. – Л. : «Новий Світ-2000», 2006.
11. Черевань В. П. Міжнародна економічна діяльність : навч. посіб. / В. П. Черевань, А. П. Румянцев, Л. Ф. Романенко. – К. : Вид. дім «Слово», 2003.

Статтю подано до редколегії
12.07.2012 р.

УДК 001.92 : 32(061.1ЄС)

Н. П. Карпчук – кандидат філологічних наук, доцент кафедри міжнародної інформації Волинського національного університету імені Лесі Українки

Теоретико-методологічні основи комунікаційної політики ЄС

Роботу виконано на кафедрі міжнародної інформації ВНУ ім. Лесі Українки

Ідеться про тлумачення понять «комунікація» та «інформація», які використовуються в офіційних документах ЄС. Зокрема, Європейська комісія формулює комунікацію як установлення стосунків й ініціацію діалогу з громадянами Європи, дослуховування та зв'язок із ними. Акцентується увага на сутності понять «інформаційна політика» й «комунікаційна політика». Доводиться обґрунтованість терміна «комунікаційна політика» замість «комунікативна політика».

Ключові слова: інформація, комунікація, інформаційна політика, комунікаційна політика, комунікативна політика.

Карпчук Н. П. Теоретико-методологические основы коммуникационной политики ЕС. Рассматривается толкование понятий «коммуникация» и «информация», которые используются в официальных документах ЕС. В частности Европейская комиссия формулирует коммуникацию как установление отношений и инициацию диалога с гражданами Европы, выслушивание и связь с ними. Акцентируется внимание на сущности понятий «информационная политика» и «коммуникационная политика». Обосновывается приоритетность термина «коммуникационная политика» вместо «коммуникативная политика».

Ключевые слова: информация, коммуникация, информационная политика, коммуникационная политика, коммуникативная политика.

Karpchuk N. P. Theoretical and Methodological Fundamentals of EU Communication Policy. The article suggests the definition of the terms «communication» and «information» used in the EU official documents. Specifically the European Commission determines the communication as establishing relations and initiating the dialogue with the citizens of Europe, listening to them and connecting them. The article focuses on the essence of terms «communication policy» and «information policy». The author substantiates the use of the term «communication policy» instead of «communicative policy».

Key words: communication, information, information policy, communication policy, communicative policy.

Постановка наукової проблеми та її значення. Комунікація виконує функцію життєзабезпечення в соціальних організаціях, соціальних спільнотах, соціальних інститутах та в суспільстві в цілому. Вона є засобом залучення соціальних організацій у зовнішнє середовище, забезпечує необхідний рівень їх взаємодії із соціальним оточенням, без спілкування з яким існування соціальних організацій стає неможливим чи безглуздом [10].

Загалом комунікацію трактують як двосторонній процес обміну сигналами з метою інформування, інструктування чи переконання, що ґрунтується на смислових значеннях, які однаково розуміються та визначаються відносинами комунікаторів і соціальним контекстом [5]; як соціально-культурну взаємодію людей, груп, організацій, держав і регіонів завдяки інформаційним зв'язкам [2, 91].

Роль комунікацій значно зростає в умовах формування глобального інформаційного суспільства, у якому саме комунікація забезпечує загальну поінформованість різних соціальних суб'єктів, сприяє формуванню єдиної системи цінностей і знімає напругу в їхніх відносинах і взаємодіях. На думку У. Шрамма, одного з основоположників американської комунікативістики, «без комунікації не було б спільноти, як без спільноти немає комунікацій» [17].

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Роль та природу комунікації досліджували М. Маклюен, Г. Бейтсон, Е. Ноель-Нойман, Г. Лассуел, Т. Ньюком, М. де Флер, П. Лазарсфельд, Т. ван Дейк, П. Єршов, Ю. Лотман, О. Зарецька, В. Конецька й інші. Комунікаційна політика перебуває в полі зору Є. Тихомирової, Г. Почепцова, Є. Макаренко, S. Kurpas, N. Moussis, M. Brugemann. Однак досі існує термінологічна розбіжність у трактуванні поняття «комунікаційна політика», а на європейському рівні в нормативно-правових документах робляться спроби уніфікувати поняття «комунікація» та «комунікаційна політика».

Мета статті – проаналізувати підхід ЄС до тлумачення понять «комунікація» й «комунікаційна політика» та довести обґрунтованість терміна «комунікаційна політика» замість «комунікативна політика».

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Сучасні комунікації, що здійснюються на основі новітніх технологій, часто втручаються в особисте життя громадян і порушують їхні права та свободи. Перехід до інформаційного суспільства може призвести до істотної вразливості особистості внаслідок несанкціонованого доступу до інформації, її викривлення, крадіжок, знищення. Новітні інформаційні технології можуть спровокувати тотальний контроль над людиною, над інформацією, яку вона передає. Прихильники негативістських трактувань сучасних комунікацій бачать гарантію збереження прав і свобод людини у відсутності тотальної поінформованості. Вони виступають за певну дозованість інформації, за допустимі межі поширення [10].

Природно, що комунікації потрібно розвивати, забезпечивши правове регулювання цього розвитку: реалізація права на інформацію, її доступність, відкритість та свободу обміну не повинна порушувати права, свободи й законні інтереси всіх соціальних суб'єктів.

У документах ЄС використовують два поняття: інформація та, відповідно, інформаційна політика, комунікація й комунікаційна політика. Що стосується термінології, то «інформацію» розуміють як «непропагандистський матеріал, що ґрунтується на фактах, як засіб допомогти людям реалізовувати свої демократичні права» [15]. Інституції ЄС акцентують увагу на правах і можливостях громадян ЄС та на впливові дій, політик інституцій ЄС на громадян. Ці ідеї стосуються вже більш складного процесу – комунікації, тобто «способу, за допомогою якого контент (інформація) доноситься до людей і межі, до якої люди можуть реагувати» [15]. Європейська комісія формулює комунікацію як установлення стосунків та ініціацію діалогу з громадянами Європи, дослуховування й зв'язок із ними [12]. Очевидно, що інформація – складовий елемент комунікації. Загалом вважають, що комунікація – це діалог, а інформація – однобічний рух у фактах.

У жовтні 2004 р. друзі Європи («Friends of Europe») та консалтингова організація «Gallup Europe» представили доповідь «Чи чує мене ЄС?» («Can EU Hear Me?»), яка подала думку високопосадовців інституцій ЄС щодо їхнього розуміння понять «інформація» та «комунікація», «комунікаційна політика» й проблем, пов'язаних із комунікацією ЄС [14].

Зокрема, президент A&A Group, міжнародної консалтингової фірми інформації та комунікаційних технологій (Париж), Ж. Аталі вважає, що «інформація – це розподіл знань різними засобами, а комунікація – метод, за допомогою якого це досягається». Комунікація передбачає знаходження цільових груп, визначення аудиторії поступово й за допомогою різноманітних інструментів.

Директор із комунікацій Стокгольма Х. Бруген розглядає комунікацію як діалог і дискусію, а інформацію – як однобічний процес, проте необхідні обидві. Неможливо примусити великі групи людей цікавитися комунікацією, вони потребують елементарної інформації й мають знати, куди слід іти, щоб долучитися до комунікації з конкретних питань. Це потрібно для збереження демократії під час голосування на виборах.

Генеральний директор Генерального директорату Європейської комісії з освіти й культури Н. ван дер Пас порівнює інформацію із наповненням коробки, а комунікацію вбачає двостороннім процесом, обов'язковим складником якого є емоції.

Європейський комісар із питань юстиції та внутрішніх справ, відповідальний за інформацію й комунікацію, А. Віторіно стверджує, що існує чітке розмежування між інформацією та комунікацією. На його думку, інформація охоплює основне розуміння того, що ЄС робить, і фактичне знання таких питань ще досить обмежене. Комунікація в європейському інформаційному просторі розглядається як двосторонній процес, який передбачає зворотний зв'язок між громадянами й державами – членами ЄС. «Ми маємо дати людям те, що вони хочуть – безпеку, економічну стабільність тощо. Конкретна інформація не буде потрібна, якщо держави-члени не будуть докладати зусиль для цього» [14].

Інформація слугує формою репрезентації дійсності, у якій локалізовані досвід і поведінка людини, а комунікація є процесом, що забезпечує трансляцію відомостей між індивідами та соціальними групами. Комунікація перетворює, «ратифікує» феномени репрезентацій як інформаційні одиниці. У процесі комунікації індивіди когнітивно опановують дійсність і надалі відповідним чином реорганізують соціальні практики [7].

Зважаючи на те, що інформація та комунікація взаємозалежні, але не синонімічні поняття, трактуватимемо їх як дві сторони одного процесу. Інформацію будемо розглядати як категорію, що позначає сукупність певних даних, знань, тобто зміст комунікації, а комунікацію – як засіб повідомлення, зв'язок, спілкування, передачу інформації, тобто як специфічну форму взаємодії соціальних суб'єктів із приводу інформації. У такому тлумаченні комунікація включає те, що передається, і те, як це передається. Саме тому інформаційну та комунікаційну політику слід розглядати як нематеріальні активи відповідного соціального суб'єкта, розрізняючи їхні сутнісні характеристики й зміст.

Інформаційна політика, яка активно розвивається в ЄС ще з 80-х рр. ХХ ст., трактується по-різному:

– як система сучасних заходів, спрямованих на розвиток процесів формування, перетворення, зберігання, передачі й використання всіх видів інформації, ефективного розв'язання проблем створення, упровадження та використання засобів комп'ютерної й інформаційної техніки, засобів зв'язку та технічних носіїв запису, а також комплексного використання інформаційних систем в управлінській діяльності [11];

– як сукупність взаємопов'язаних дій, спрямованих на створення умов отримання громадянами інформації, що задовольняє їхні базові потреби й інтереси; розвиток відповідних технічних засобів, що забезпечують створення (обробку, зберігання та доставку) інформаційних ресурсів ділового, розважального, науково-освітнього й іншого характеру; убудовує інститути структури влади в інформаційні процеси [8].

Ю. Куришева, досліджуючи інформаційну політику ЄС, визначає її як наддержавне явище, як інформаційно-комунікаційну діяльність інститутів Євросоюзу, яка, відповідно до цілей ЄС, національних інтересів країн-членів і громадян об'єднаної Європи, спрямована на створення й підтримку функціонування єдиного європейського культурно-інформаційного простору. Її зовнішні та внутрішні цілі трактуються як створення єдиного медіа-простору ЄС і захист внутрішнього комунікаційного простору ЄС від зовнішнього впливу [6]. У такому тлумаченні не проводиться розмежування інформації та комунікації, що призводить до синонімічного вживання термінів «інформаційна й комунікаційна політика».

Зважаючи на це, доречно розглядати інформаційну політику ЄС як політику створення та поширення інформаційного контенту, розвитку й регулювання європейського інформаційного простору, побудови європейського інформаційного суспільства інститутами ЄС разом з іншими соціально-політичними суб'єктами ЄС.

Уважаємо за доцільне розмежувати два фонетично схожих поняття: «комунікаційний» і «комунікативний». Словник іншомовних слів так тлумачить ці поняття: «комунікативний – мовозн. той, що належить до комунікації», «комунікаційний – той, що стосується комунікації» [9]. «Комунікативний» (наприклад підхід) стосується вивчення умов існування мовної системи її підсистем та одиниць у конкретних актах спілкування, вибір і використання їх учасниками комунікації, тому «комунікативною» може бути навичка, стратегія, акт, поведінка тощо. Політика держави чи організації є лише «комунікаційною», оскільки «стосується комунікації», яка зорієнтована на передачу

відправником за допомогою доступних йому засобів вираження певної інформації отримувачу, який бере цю інформацію до уваги та робить власні висновки щодо інформативних намірів відправника. Окрім цього, в англійських документах ЄС із комунікаційної політики використовується термін «communication policy», який перекладається саме як «комунікаційна політика»; англійським еквівалентом терміна «комунікативний» є прикметник «communicative».

Різноманітні фінансові та комерційні організації були першими, хто почав розробляти власну комунікаційну політику як ефективний засіб спілкування із зовнішньою громадськістю. Віртуальне консультативне агентство SOS Cons@lting розглядає комунікаційну політику як систему, що забезпечує передачу інформації про товар чи компанію реальним чи потенційним споживачам із метою просування товару на ринок чи створення позитивного іміджу компанії та її товарів. Комунікаційна політика ґрунтується на стратегічних цілях і завданнях компанії. Під час розробки комунікаційної політики компанії слід дати відповідь на такі запитання: кому повідомляти?, що повідомляти?, чому? навіщо повідомляти?, що ми прагнемо досягти?, якою ціною? [1].

Державні урядові структури теж усвідомили важливість забезпечення зворотного зв'язку з громадянами. Комунікаційна політика містить основні цілі та принципи урядової комунікації з громадянами, бізнесом, організаціями й іншими публічними діяльностями. Цілями державної комунікаційної політики є надання можливості громадянам:

- отримувати правильну та зрозумілу / чітку інформацію про свої права, обов'язки й можливості;

- мати доступ до інформації про державну діяльність та заходи;

- залучатися до участі у формулюванні політики, домовленостей і послуг [16].

Основними принципами є відкритість, участь громадян та можливість досягнути всіх громадян.

Одне з найбільш повних тлумачень комунікаційної політики запропонував відомий французький соціолог політики Р. Ж. Шварценберг. Він визначив це поняття як «процес передачі політичної інформації, за допомогою якого інформація циркулює між різними елементами політичної системи, а також між політичною та соціальною системами. Безперервний процес обміну інформацією здійснюється як між індивідами, так і між керівниками й керованими з метою досягнення згоди» [4].

Складовими частинами комунікаційної політики як процесу комунікації є такі елементи:

а) комунікант, для якого важлива свобода надсилати повідомлення (це стосується і контенту, і мережі, по якій повідомлення може надсилатися);

б) повідомлення: які повідомлення дозволені, хто буде визначати, які повідомлення дозволені та хто це буде регулювати. Комунікаційна політика включає регулятивну політику й деякі держави (зокрема ФРН) вже докладають зусиль для розроблення національних регулятивних норм;

в) канал чи засіб, який завжди був у центрі уваги правил комунікації, бо, з одного боку, є фізичним об'єктом, а з іншого – публічним товаром (наприклад, частоти чи лінії, які проходять публічними землями);

г) комунікат, який повинен мати можливість отримати саме те послання, яке йому необхідне;

г) зворотний зв'язок як кінцевий елемент, що має інтерактивну природу.

Ю. Ірхін вважає, що комунікаційна політика держави охоплює:

- розробку та вдосконалення законодавства, яке забезпечує не лише свободу інформації, а й захист державної інформації від зловживання ЗМК, як міжнародних, так і національних (незалежної преси, радіо, ТБ, які належать приватним організаціям та власникам);

- власне комунікаційну діяльність держави: створення й розвиток усіх видів власних ЗМІ;

- широкий розвиток інформаційної державної інфраструктури (прес-центрів, служб ПР тощо);

- різноманітні форми, методи та способи впливу державних органів на масову комунікацію, включаючи прийоми інфільтрування державної інформації в масову політичну комунікацію [3].

Комунікаційна політика – невід'ємний елемент політичної системи суспільства, частина суспільно-політичної свідомості буття людини. Тому загалом, на відміну від інформаційної політики, вона стосується особливостей побудови й функціонування різноманітних засобів політичної інформації; розробки та вдосконалення знакової, символічної й семіотичної систем для політико-комунікативних передач, способів шифрування та дешифрування політичної інформації, створення різних політичних міфологем, символічних, рекламних і пропагандистських образів та сюжетів; соціально-політичних наслідків інформаційного впливу на поведінку й діяльність суб'єктів політики,

формування громадської думки, перебіг електоральних процесів, політичне управління суспільством.

На нашу думку, комунікаційну політику слід розглядати як сукупність засобів і прийомів просування соціального суб'єкта в межах певного інформаційного простору. Відповідно, комунікаційна політика ЄС – це перспективний напрям дій ЄС, що спирається на обґрунтовану стратегію використання системи комунікаційних засобів для підвищення іміджу й репутації ЄС та ефективності євроінтеграційного процесу. Комунікаційні процеси відіграють важливу роль у внутрішньому та міжнародному житті суспільства, тому без адекватної інформаційної й комунікаційної підтримки не може здійснюватися євроінтеграційний процес та ефективно працювати структури ЄС.

Комунікаційна політика ЄС не регулюється окремими положеннями договорів, але бере початок із зобов'язань ЄС пояснювати його функціонування й політику. Правові засади сучасної комунікаційної політики ЄС ґрунтуються на міжнародних нормативно-правових документах, що визначають права громадян на отримання інформації, а також на Міжінституційній декларації 1993 р. з демократії, транспарентності та субсидіарності [13].

Основні напрями сучасної комунікаційної політики ЄС визначаються Європейською комісією й передбачені оновленою Лісабонською стратегією, що обумовило реорганізацію структур ЄС, які відповідають за розробку та реалізацію комунікаційної політики. Із 2004 р. Комісія прийняла низку документів (Інформаційно-комунікаційну стратегію, План дій Комісії з покращення комунікації в Європі, План Д для демократії, діалогу та дебатів, Білу книгу з європейської комунікаційної політики, Жовту книгу з комунікації ЄС, стратегію «Комунікація з Європою в партнерстві»), мета яких – залучити громадян до широкомасштабних обговорень із питань Європейського Союзу, що поступово сприяє покращенню комунікації між інституціями ЄС та громадянами.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Отже, комунікаційна політика зорієнтована на ефективне інформування громадян про політичні процеси, які відбуваються в державі чи такому наддержавному утворенні, як Європейський Союз, та на забезпечення зворотного зв'язку й залучення громадян до обговорення важливих політичних рішень. Зважаючи на це, уважаємо доцільним використовувати саме термін «комунікаційний», який і відображає сутнісний аспект комунікації. Подальші дослідження доцільно проводити в напрямі вивчення практичної реалізації окремих положень комунікаційної політики ЄС як на рівні Союзу, так і в державах-членах.

Список використаної літератури

1. Виртуальное консультационное агенство SOS Cons@lting [Электронный ресурс]. – Режим доступа : // <http://www.sos-consulting.ru/ru/serv/politic/>.
2. Землянова Л. М. Зарубежная коммуникативистика в преддверии информационного общества / Землянова Л. М. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1999.
3. Ирхин Ю. В. Политология : учебник / Ю. В. Ирхин, В. Д. Зотов, Л. В. Зотова. – М. : Юристъ, 2002. – 511 с.
4. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / Кастельс М. – М. : ГУВШЭ, 2006. – 608 с.
5. Катлип С. Паблик рилейшнз. Теория и практика. – 8-е изд. : пер. с англ. : учеб. пособие / С. Катлип, А. Х. Сентер, Г. М. Брум. – М. : Изд. дом «Вильямс», 2000.
6. Курьшева Ю. В. Принципы и стратеги информационной политики ЕС / Ю. В. Курьшева / Вестник С.-Петербур. ун-та. Сер. 9. – Вып. 4. – Ч. II. – 2007. – С. 256-260.
7. Мироненко С. В. Репрезентация политики : монография / С. В. Мироненко [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://alfasci.ru/tag/politica/page/2>.
8. Попов В. Д. Информационная политика : учебник / В. Д. Попов ; под общ. ред. В. Д. Попова. – М. : Изд-во РАГС, 2003.
9. Словник іншомовних слів: 23000 слів та термінологічних словосполучень / уклад. Л. О. Пустовіт та ін. – К. : Довіра, 2000. – 1018 с.
10. Тихомирова Є. Б. PR-формування відкритого суспільства : монографія / Тихомирова Є. Б. – К. : Наша культура і наука, 2003. – 197 с.
11. Халипов В. Ф. Власть. Основы кратологии / Халипов В. Ф. – М. : [б. и.], 1996.
12. Action Plan to improve communicating Europe by the Commission [Electronic resource]. – Mode of access : http://ec.europa.eu/dgs/communication/pdf/communication_com_en.pdf.
13. An inter-institutional declaration on democracy, transparency and subsidiarity [Electronic resource]. – Mode of access : http://aei.pitt.edu/1801/01/democracy_declaration_1993.pdf.

14. Can EU hear me? How to get the EU's message out. Friends Of Europe – October 2004 [Electronic resource]. – Mode of access : http://www.gallup-europe.be/canEUhear/Can_EU_Hear_Me-FINAL-Report.pdf.
15. European Citizens Action Service, Information for the European Citizen, ECAS, Brussels, 2003 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.ecas.org>, 22 April 2007.
16. Minister of Government Administration, Reform and Church Affairs [Electronic resource]. – Mode of access : http://www.eucommunication.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=51&Itemid=64&lang=en.
17. Schramm W. Man, women, messages and media. Understanding human communications / W. Schramm, W. Porter. – N. Y. : Cambridge, 1982.

Статтю подано до редколегії
12.07.2012 р.

УДК 330.341.008

В. С. Корчун – кандидат географічних наук, доцент
кафедри міжнародних економічних відносин Волинського
національного університету імені Лесі Українки

Демографічні аспекти економічного розвитку сучасної цивілізації

*Роботу виконано на кафедрі міжнародних
економічних відносин ВНУ ім. Лесі Українки*

У статті розглянуто вплив демографічних процесів на економічний розвиток сучасної цивілізації. Підкреслено, що демографічні процеси мають прямий вплив на розвиток економіки й суспільства загалом. Показано, що для багатьох країн світу характерні процеси старіння населення. Однією з важливих проблем у азійських країнах є штучне порушення природних пропорцій між народженням хлопчиків і дівчаток, що дістало назву «гендерцид» і має серйозні наслідки для розвитку соціальних процесів. Розглянуто поширення міжнародних шлюбів їх та зв'язок із міграцією населення.

Ключові слова: демографічні процеси, економічний розвиток сучасної цивілізації, старіння населення, гендерцид, «шлюбний страйк», міжнародні шлюби.

Корчун В. С. Демографические аспекты экономического развития современной цивилизации. В статье рассматривается влияние демографических процессов на экономическое развитие современной цивилизации. Подчеркнуто, что демографические процессы имеют прямое влияние на развитие экономики и общества в целом. Показано, что для многих стран мира характерны процессы старения населения. Одной из важных проблем в азиатских странах является искусственное нарушение естественных пропорций между рождением мальчиков и девочек, что получило название «гендерцид» и имеет серьёзные последствия для развития социальных процессов. Рассмотрено распространение международных браков и их связь с миграцией населения.

Ключевые слова: демографические процессы, экономическое развитие современной цивилизации, старение населения, гендерцид, «брачная забастовка», международные браки.

Korchun V. S. The Demographic Aspects of Economic Development of Contemporary Civilization. The article considers the influence of demographic processes on the economic development of contemporary civilization. Underlined that demographic processes have a straight influence on the economic development and society on the whole. Showed that ageing processes are characteristic of many countries in the world. One of the important problems in Asia's countries is the artificial distortion of the natural proportions between baby boys and baby girls birth that named «gendercide» and have serious consequences for the development of social processes. The spreading of international marriages and their connection with migration are considered.

Key words: demographic processes, economic development of contemporary civilization, ageing of population, gendercide, «marriage strike», international marriages.

Постановка наукової проблеми та її значення. У сучасній економічній науці одним із найважливіших питань є створення наукової концепції глобальної метацивілізації. Відбувається активне взаємопроникнення не лише матеріальної основи різних сучасних цивілізацій, а й ментальних, культурних, побутових, демографічних особливостей. На наш погляд, особливо **актуальними** є демографічні проблеми, пов'язані з глобалізацією, що й зумовило вибір теми цієї статті.